

PRESENTACIÓ

El contingut d'aquest volum, coordinat pel Departament de Filologia de la Universitat de Girona, vol reflectir l'estat actual dels estudis que es duen a terme en el nostre país sobre una època tan digna d'atenció i interès, no solament per part dels estudiosos, sinó també del públic en general, com és l'època en què es prepara i es va definint el Renaixement fins al període de la seva eclosió hegemònica. Els treballs que hi presentem es centren en dos aspectes d'aquesta època: la llengua i la literatura, els dos grans camps d'acció de la filologia, i la base de la investigació del desenvolupament cultural d'un poble, segons la concepció del filòleg alemany J. Irmscher.

A l'època del Renaixement conviuen a Catalunya tres llengües literàries: la catalana, la llatina i la castellana. Són, així, totes tres llengües i les seves literatures, l'objecte d'estudi dels especialistes que han intervingut en l'elaboració dels treballs que segueixen.

La llengua catalana ha estat estudiada des del punt de mira de la percepció de la seva variació geogràfica durant la segona meitat del segle XV i durant tot el segle XVI, en el primer treball del recull, signat per August Rafanell, professor de la Universitat de Girona. Rafanell fa *Un recorregut per la prehistòria de la dialectologia catalana*. A la vista dels materials que ens proporcionen els intel·lectuals catalans del segle XVI sobretot, l'autor del treball pretén d'investigar si aquests "entreveieren, dintre de l'esfera de les variants 'constitutives' de la llengua catalana, algun rastre de diferencialitat". Així, el professor Rafanell reflexiona sobre els textos de Francesc Calça, d'Onofre Manescal, de Jeroni Pujades, i d'Andreu Bosc, però partint d'aquelles *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols* redactades a finals del segle XV. El discurs establert per Rafanell esdevé una important aportació a la història de la dialectologia catalana i un punt de partida d'investigacions futures, en la línia proposada per l'autor.

La llengua catalana s'havia afermat durant els segles XIV i XV no sols a través de creacions originals, sinó també gràcies a les versions que es feien de les obres dels autors clàssics i classicitzants, bàsicament llatins. Aquestes traduccions i aquests traductors són precisament l'objecte d'estudi del treball *Traduccions al català dels segles XIV-XV i innovació cultural i literària*, de la professora Lola Badia de la Universitat de Barcelona. Badia fa un repàs a tots aquells aspectes que presenta la traducció dins la literatura i la llengua catalanes, en el període comprès entre 1388 i 1494: n'estudia el seu protagonisme, n'analitza la seva incidència en la llengua literària, en destaca la seva importància de cara a

la difusió del saber, i n'observa l'estil i la seva funció d'innovació cultural i literària, per acabar amb una síntesi cronològica. La professora Badia ha elaborat una visió de conjunt sobre traductors i traduccions dins la literatura catalana del Renaixement, amb la claredat i riquesa de dades que sempre la caracteritza, i de gran utilitat per als estudiosos.

Però, al segle XV, l'humanisme, iniciat a Itàlia ja al segle XIV, mostrava una clara incidència en l'àrea de domini lingüístic del català. I l'humanisme tenia la seva màxima expressió en una literatura de retorn i d'imitació dels clàssics, i en conseqüència escrita en llatí. És aquest el motiu del treball de Mariàngela Vilallonga, professora de la Universitat de Girona, que porta per títol *Una mostra de la poesia llatina quatrecentista als Països Catalans*. En aquest estudi, l'autora revisa la producció poètica llatina realitzada per autors catalans. Es tracta d'un recull de dinou autors, ordenats alfabèticament, dels quals se'n donen alguns trets biogràfics i un exemple de la seva obra. La característica més destacable del treball de Vilallonga resideix en el fet que, per primera vegada, apareixen reunits tots aquells poetes llatins del segle XV català, i que es publiquen alguns poemes inèdits, d'una literatura –la llatina– molt poc estudiada fins avui dins l'àmbit de la literatura catalana, tot i que mostra el grau de penetració dels *studia humanitatis*, ja al segle XV, a terres catalanes.

Al costat d'aquests poetes catalans en llatí, el segle XV destaca per la presència en el món de les lletres d'uns homes que pertanyen a l'estament dels secretaris reials, curials, notaris, juriconsults, buròcrates i funcionaris en definitiva, alguns noms dels quals coincideixen fins i tot amb els dels poetes abans esmentats. La formació d'aquests homes, en la més pura línia dels *studia humanitatis*, i la seva actuació pública, els fa bons coneixedors de la literatura i de la llengua llatines, i els fa entrar en contacte amb l'humanisme italià. D'un d'aquests homes tracta el treball del professor Joan Ruiz i Calonja, *Tres privilegis d'Alfons IV a Barcelona, signats per Arnau Fonolleda*. La represa de l'estudi del secretari reial Arnau Fonolleda per part de Ruiz i Calonja, el qual havia estat durant molts anys col·laborador del Dr. Jordi Rubió i Balaguer, fa justícia a un personatge i a una obra oblidats ja fa massa temps. El professor Ruiz i Calonja ens mostra tres privilegis de Fonolleda que fan referència a la ciutat de Barcelona, i n'estudia el contingut, l'estil i les influències clàssiques del seu llatí acurat. És només una petita mostra de la gran quantitat d'informació que el professor Ruiz i Calonja té acumulada sobre els representants d'aquest estament a la Catalunya del segle XV, i des d'aquí voldríem expressar el nostre desig de veure-la publicada ben aviat. La història de la literatura catalana no pot prescindir per més temps dels treballs del professor Ruiz i Calonja.

Però l'humanisme havia nascut un segle abans, a Itàlia, i de la mà d'aquell que va ser qualificat com "el primer home modern", Petrarca. *Sobre las autobiografias de Petrarca*, és precisament el títol del següent treball del recull, signat per Francisco Rico, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i el més gran especialista petrarquià. El professor Rico realitza un itinerari a través de l'obra de Petrarca, amb la finalitat d'esbrinar quina innovació es proposava Petrarca en el camp de la narració autobiogràfica, i quins en van ser els resultats aconseguits. Analitza la influència que epistolaris com el de Ciceró, o autors com sant Agustí i Abelard, van tenir en aquest projecte autobiogràfic de

Petrarca. L'anàlisi del professor Rico és, una vegada més, precisa i lúcida, i mostra un nou aspecte d'un autor cabdal i punt de referència obligat per als estudiosos de la literatura posterior al segle XIV, tant en llatí, com en qualsevol altra llengua.

La influència de Petrarca es pot seguir ben aviat i durant llarg temps en la literatura catalana, però hi va haver també molts altres autors italians que van deixar la seva petjada en poetes i prosistes del nostre país. És el cas de Pere Serafí, el poeta català del segle XVI. El treball de Joan Alegret, professor de la Universitat de les Illes Balears, *Pietro Aretino, font literària de Pere Serafí*, analitza i estudia precisament les fonts italianes de l'obra de Serafí, i més en concret la influència del cèlebre protegit del cardenal Giulio de Medici, contemporani del nostre autor. L'article del professor Alegret conté una nova i interessant contribució al bon coneixement d'una obra i d'un autor que encara hauran de merèixer, durant molt de temps, l'atenció dels estudiosos.

De tradició literària tracta també el treball de Joan F. Alcina Rovira, professor de la Universitat de Tarragona. Sota el títol *Un fragment de la "Visio Philiberti" i la tradició hispana del "Diálogo del alma y el cuerpo"*, el professor Alcina reuneix l'estudi d'un himnari del segle XV que es conserva manuscrit a la Biblioteca de Catalunya, la notícia d'una versió hispana, desconeguda fins avui, del poema *Visio Philiberti*, i la novetat de l'ús litúrgic d'aquest text. A partir, doncs, del descobriment de la versió mencionada, Alcina fa un recorregut a través d'allò que ell anomena "la cultura de la mort" durant els segles XIV i XV, i al mateix temps a través de la pervivència de la tradició del diàleg entre l'ànima i el cos. El joc d'influències i tradicions comunes entre les literatures europees en vulgar i en llatí, durant l'època del Renaixement, esdevé en aquest treball un mosaic de peces ben encaixades.

La poesia catalana dels segles XV i XVI està trobant finalment el lloc que li correspon en les històries de la literatura, gràcies als estudis que en els darrers anys se li han dedicat; en canvi la producció dramàtica d'aquesta època ha estat encara poc estudiada. El treball de Pep Vila, *A propòsit de Bartolomé Palau i la dramaturgia espanyola del segle XVI a Catalunya* ajudarà a omplir aquest buit. L'autor descriu la importància i la influència que exerciren dins la Catalunya del segle XVI obres dramàtiques espanyoles, en segueix la seva difusió i la seva acceptació, i en pren com a paradigma la peça *Victoria Christi* de l'aragonès Bartolomé Palau. És un bon començament per a futurs estudis sobre la dramaturgia a Catalunya a l'època del Renaixement.

Certament, els articles que es recullen en el present volum evidencien l'interès dels estudiosos envers l'època del Renaixement, però mostren també les llacunes encara existents. De la lectura de tots els treballs, i de la reflexió que cadascun d'ells proposa, se'n poden derivar futures recerques. Aquest és, en darrer terme, el mèrit d'aquesta publicació, i aquest és, en definitiva, el seu objectiu primordial.

MARIÀNGELA VILALLONGA